

ACȚIUNI REVOLUȚIONARE ALE MASELOR POPULARE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA AUGUST 1944—MARTIE 1945

de dr. GELCU MAKSUTOVICI

Acumularea nemulțumirilor provocate de războiul hitlerist și regimul de dictatură militară au creat o stare de spirii antifascistă în toate cercurile politice românești, în rindul maselor populare, incit actul insurecțional de la 23 August 1944 a fost primit nu numai ca o acțiune politică și militară menită să salveze țara și să pună capăt situației de pină atunci, ci și ca o explozie revoluționară, o descătușare a tuturor energiilor naționale, pentru înfăptuirea unor profunde schimbări sociale și politice în stare să zguduie din temelii vechile orânduiri capitaliste.

Participarea, alături de armată, a unor mase largi de muncitori, țărani și intelectuali la evenimentele politice și militare din zilele insurecției, încrederea lor în victoria finală a coaliției antifasciste pe toate fronturile celui de-al doilea război mondial au creat premisele necesare trecerii la acțiuni de amploare care să ducă, pe de o parte, la susținerea operațiilor militare ale trupelor române și sovietice pentru eliberarea Transilvaniei și continuarea războiului împotriva Germaniei hitleriste prin măsuri energice de refacere economică a țării și desfășurarea aparatului de stat, iar pe de altă parte, la coalizarea tuturor forțelor progresiste ale țării în lupta pentru înfăptuirea unor transformări social-politice radicale în societatea românească postbelică, pe cale revoluționară, sub conducerea unui guvern care să întrunească sufragiile generale, ale marii majorități a poporului român.

Consensul național, realizat în zilele premergătoare actului de la 23 August și mai ales în timpul desfășurării insurecției și a războiului de eliberare a Transilvaniei și împotriva Germaniei hitleriste, a fost zdruncinat de intențiile unor vechi cercuri politice românești de a restabili guvernarea antebelică, de a-și impune punctul de vedere propriu în conducerea țării, neținând seamă de noua situație creată pe plan intern și conjunctura internațională existentă în acel moment.

Din inițiativa Partidului Comunist Român, care a înțeles necesitatea înfăptuirii unor transformări de structură în toate domeniile vieții sociale, economice și politice ale țării noastre, se formează o nouă unitate, a tuturor forțelor politice care au recunoscut în Partidul Comunist Român singura forță politică în stare să coalizeze energiile națiunii pentru realizarea dezideratelor generale ale marii majorități a poporului român.

În acest sens vom căuta să exemplificăm prin câteva documente cele afirmate mai sus, în intenția de a se aduce o modestă contribuție la intensele studii de pină acum întreprinse asupra perioadei respective.

Așa cum se precizează în Programul partidului, „*Înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944 marchează un moment hotărâtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, deschizând calea eliberării de sub dominația Germaniei naziste și trecerea la realizarea unor profunde transformări sociale revoluționare în România*”¹.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Edit. Politică, București, 1975, p. 50.

După patru ani de privațiuni morale și materiale, de frică și teroare, poporul român răsufla ușurat și cu marea-i capacitate de refacere pornea încrezător, alături de forțele Națiunilor Aliate, la reconstruirea țării de pe alte poziții politice. În acest sens ni se pare semnificativă scrisoarea adresată de Lucrețiu Pătrășcanu, ministru de justiție ad-interim în primul guvern Constantin Sănătescu, regelui Mihai pentru sancționarea primelor acte ale noului guvern, între care decretul de amnistie, în care se scria: „Amnistia generală politică, militară și agrară acordată prin prezentul Decret Lege fiind chemată să constituie un act de îndreptățită reparație, cu efecte cit mai adânci, se înfățișează, în primul rând, ca un comandament național, *menit să ușureze și să grăbească unirea tuturor forțelor, în luptă pentru salvarea poporului român, într-unui din ceasurile cele mai tragice ale istoriei sale*”², (sublinierea noastră — G. M.).

Într-un document de o excepțională importanță, întocmit de Ministerul Afacerilor Externe, probabil în anul 1946, se face precizarea că: „...actul de la 23 August 1944 nu reprezintă o simplă tentativă de recucerire a unei poziții pierdute, *el era expresia necesară și naturală a gândirii politice, adevăratelor sentimente și a voinței reale a întregului popor român*”³ (sublinierea noastră — G.M.).

Necesitatea unor profunde transformări în toate domeniile era cerută cu pregnanță de masele populare. Ele trebuiau înfăptuite ținând seamă de situația existentă în țară, cit și de conjunctura politică externă, de prezența trupelor sovietice pe teritoriul României și de angajamentele luate prin convenția de armistițiu față de țările coaliției antifasciste.

Pe bună dreptate istoricul Traian Udrea sintetiza că: „În zilele insurecției... și în săptămânile următoare ceea ce a prevalat cu deosebire au fost sarcinile legate de întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor, înlăturarea regimului și a legislației fasciste antonesciene și restabilirea cadrului de activitate a unui regim democratic, perfectarea colaborării militare româno-sovietice în războiul antihitlerist și încheierea unei convenții de armistițiu cu Națiunile Unite”⁴.

Paralel cu eforturile „Totul pentru front, totul pentru victorie”, poporul român a trecut cu toate energiile sale creatoare la reconstrucția țării, la refacerea rănilor pricinuite de jaful hitlerist, la repararea utilajelor pentru repunerea lor în stare de funcționare în vederea realizării unei producții care să acopere necesitățile frontului, aprovizionarea trupelor sovietice staționate, cit și nevoile consumului intern al populației. Într-un referat al Ministerului Minelor și Petrolului privitor la refacerea industriei petrolifere se arată că, înfruntând numeroase lipsuri și greutăți, muncitorii petroliști au întrecut în realizări prevederile pentru anul 1945, astfel:

	Planificarea la începutul anului	Prevederi în luna mai	Realizări
Foraj			
— în metri	144 000	151 493	156.376
Producția de țitei			
— în tone	4 100 000	4 475 858	4 636 710

Se adaugă producția de gazolină de 138 734 tone. Totalul producției de țitei, plus gazolină fiind de 4 775 443 tone⁵.

² Arhivele Statului București, Arh. centr. istorică, fond Casa Regală, dosar nr. 40/1944, fila 1.

³ *Royaume de Roumanie, Ministère des Affaires Étrangères, Mémoire sur l'effort militaire et économique de la Roumanie dans la guerre contre l'Allemagne et la Hongrie*, f.a., p. 17.

⁴ Traian Udrea, *Instaurarea guvernului revoluționar-democratic în România*, în „Revista de istorie”, nr. 2, 1980, p. 255.

⁵ Arh. St. Buc., Arh. centr. ist., fond Casa Regală, dosar nr. 1, 1946, f. 1 și 2.

În continuare, documentul precizează că față de 12 470 tone pe zi în ianuarie 1945, în luna aprilie s-a ajuns la 13 544 tone/zi produse petroliere, deosebit de necesare susținerii eforturilor de război la care participa România în aceste luni. Era unul din exemplele edificatorii ale modului în care poporul român înțelegea să-și aducă aportul la înfringerea Germaniei hitleriste, să-și dovedească atașamentul față de tradiționalele legături politice antebelice avute cu majoritatea țărilor din coaliția antifascistă.

În același document se făcea și o remarcă realistă, cum că: „Activitatea industriei petrolifere nu mai este astăzi o problemă a societăților, ci este o problemă însăși a statului. Această activitate trebuie să fie intensă pentru a se obține producția necesară prin care se susține întreaga economie a țării și posibilitatea împlinirii obligațiilor de armistițiu”⁶.

Marea majoritate a poporului român înțelegea pe deplin noua situație în care se afla țara și mai ales eforturile susținute ce trebuiau continuate și după terminarea războiului.

Evenimentele politice se succed cu repeziciune, atât pe plan intern, cât și în arena vieții internaționale, dar nu toți oamenii politici români reușesc să pătrundă pe deplin înțelesul lor. Așa se face că, treptat, treptat, chiar din primele luni ale victoriei insurecției, cercurile politice conducătoare ale Partidului Național Țărănesc și Partidului Național Liberal produc disensiuni în rîndul guvernului Constantin Sănătescu, în intenția de a acapara întreaga putere politică, dînd lovituri puternice înțelegerii realizată în iunie 1944.

Lupta pentru cucerirea puterii politice se accentuează tot mai mult, iar forțele politice se regroupează în două mari direcții. De o parte minoritatea conservatoare, care cerea revenirea la situația dinainte de război, încercînd să frîneze prin toate mijloacele amplul proces de radicalizare politică a maselor populare ce se declanșase cu multă repeziciune, iar de altă parte forțele politice înaintate, în frunte cu Partidul Comunist Român, militînd pentru înnoirea întregii vieți a României, militînd pentru realizarea de reforme care să ducă la abolirea vechilor privilegii și să propulseze țara pe făgașul transformărilor democratice, socialiste, antrenînd masele largi populare.

Așa se explică formarea Frontului Național Democrat și relansarea luptei pentru constituirea unui cabinet guvernamental de largă coaliție, care „...să depășească cadrul celor 4 partide din B.N.D. și să cuprindă totalitatea partidelor, grupărilor și organizațiilor democratice antifasciste reunite într-un amplu și unic front național democratic”⁷.

După o relativă criză guvernamentală (15 octombrie—3 noiembrie 1944), în ziua de 4 noiembrie 1944 generalul Constantin Sănătescu „...și-a luat rămas bun de la membrii guvernului demisionat care au fost convocați la ora 11 la Președinție”⁸. Regele a însărcinat cu formarea guvernului tot pe generalul Sănătescu, care „a constituit noul cabinet de largă colaborare politică”⁹.

În formula guvernamentală Sănătescu II, creată la 4 noiembrie, vicepreședinte era desemnat de F.N.D. distinsul patriot dr. Petru Groza — președintele Frontului Plugarilor; dar nici această formulă nu rezistă mult, datorită noilor disensiuni create de partidele Național Țărănesc și Național Liberal în legătură cu energicele acțiuni ale maselor de forță a procesului de democratizare, schimbarea primarilor și prefecților etc., pentru ca, la 6 decembrie 1944, să intre în activitate guvernul prezidat de generalul Nicolae Rădescu, ce oglindea „...un echilibru vremelnic în raportul de forțe”¹⁰.

Între 15—24 ianuarie 1945, Consiliul Național F.N.D. ia în dezbatere și adoptă programul de guvernare F.N.D. La începutul lunii februarie 1945 conducerea P.N.Ț. și P.N.L. au elaborat comunicate prin care au luat atitudine critică față de acest program.

Lupta pentru aplicarea programului de guvernare F.N.D. se declanșează cu și mai multă vigoare după încercarea generalului Rădescu de a reprima demon-

⁶ Ibidem, f. 4.

⁷ Traian Udrea, op. cit., p. 256.

⁸ Arh. St. Buc., Arh. centr. ist., fond Casa Regală, dosar 27, 1944, f. 1.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Traian Udrea, op. cit., p. 258.

strațiile din 24 februarie 1945, fapt care a dus la discreditația majorității reacționare din guvern.

Sub presiunea maselor și incapabil de a mai face față situației nou create, generalul Rădescu își prezintă demisia la 28 februarie 1945.

Problema cuceririi puterii de către forțele democratice se pune cu acuitate în fața tendințelor cercurilor palatului de a constitui un guvern de „tehnicieni” sub conducerea prințului Barbu Știrbei.

La chemarea Consiliului Național F.N.D. se deslănțuie puternice acțiuni politice și demonstrații de masă.

Pentru a reliefa spiritul de luptă și combativitatea revoluționară manifestată de masele populare în sprijinul revendicărilor politice legate de aducerea la cîrma țării a unui guvern de largă concentrare democratică, vom cita unele pasaje relevante din documentele timpului, documente care, pe lângă starea de spirit semnalată, ne redau și numeroase informații utile pentru cunoașterea situației social-economice a anilor 1944—1945.

Astfel, între numeroasele telegrame adresate regelui Mihai I pentru a-l determina să țină cont de dorința generală de a destitui guvernul generalului Rădescu și a încredința mandatul unui reprezentant al Frontului Național Democratic, în persoana doctorului în drept Petru Groza, găsim astfel de formulări: „Muncitorii petroliști, profund indignați de masacrul din fața Palatului, cer imediată demitere din fruntea Guvernului a criminalului Rădescu și arestarea lui”¹¹, semnează „Sindicatul Petroliști Ploiești” ; sau : „Noi, funcționarii și inginerii din Rafinăria Standard Ploiești, întruniți astăzi 27 februarie 1945 în Sala de mese din rafinărie... cerem demiterea miniștrilor care s-au solidarizat cu actele criminale ale lui Rădescu... Salariații Rafinăriei Standard Ploiești se consideră mobilizați în lupta pentru înfăptuirea unui Guvern al Frontului Național Democratic, singura cheazășă că România va porni cu toată hotărîrea pe calea unei reale și definitive democrații”¹².

O altă telegramă importantă, cu date interesante, ni se pare a fi următoarea : „Noi 3 800 de muncitori manuali și intelectuali ai Uzinelor Concordia cerem într-un glas un Guvern F.N.D. sub președinția vajnicului luptător Petru Groza, singurul care va fi în măsură să aducă liniștea în viața zbuciumată a țării”¹³.

Telegrame asemănătoare sînt trimise din toate colțurile țării : „Locuitorii județelor Tulcea și Constanța cer ca în fruntea țării să vină un Guvern al Frontului Național Democratic, singurul Guvern care va consfinți confiscarea pămîntului”¹⁴.

O telegramă din nordul Moldovei preciza : „Noi, cetățenii plasei și orașului Siret, jud. Rădăuți-Bucovina, întruniți astăzi 19 Februarie 1945 în adunarea cetățenească, respectuos rugăm Majestatea Voastră să binevoiți a demite elementele reacționare și criminale din actualul Guvern în frunte cu generalul Rădescu, care pînă în prezent a sabotat județul nostru sărăcit, înfometat și bintuit de tifos exantematic, fără a-i acorda nici cel mai mic ajutor”¹⁵.

În multe moțiuni se motiva susținerea cererii de a fi adus la conducerea țării un guvern al Frontului Național Democrat prin dorința de a se trece imediat la soluționarea unor probleme urgente, cum erau : democratizarea aparatului de stat, împărțirea pămînturilor moșierești printr-o reformă agrară dreaptă, refacerea țării distrusă de război, respectarea corectă a condițiilor de armistițiu în vederea susținerii drepturilor noastre legitime la viitoare Conferință de Pace etc.

În același timp trebuie să subliniem și atitudinea pozitivă a românilor din străinătate, în special a celor din Franța. Comitetul Democratic pentru Independența României, creat în Franța, în 1940, chiar în timpul ocupației germane, într-un apel al său din 5 martie 1945 scria : „Consideră că a venit momentul să se treacă la executarea programului său, care, în cadrul unei acțiuni comune

¹¹ Arh. St. Buc., Arh. centr. ist., fond Casa Regală, dos. 9, 1945, f. 15.

¹² Ibidem, f. 16.

¹³ Ibidem, f. 33.

¹⁴ Arh. St. Buc., fond Casa Regală, dos. 9, 1945, f. 13.

¹⁵ Ibidem, f. 35.

internaționale în favoarea poziției românești trebuie să ajungă la recunoașterea «de jure» în calitatea sa de «națiune aliată» a României, grație eforturilor pe care le-a făcut și continuă să le facă cu armatele sale în Ungaria și Slovacia, pentru cauza «Națiunilor Unite»¹⁶, iar mai departe, în același apel, se continua: „În lumina ultimelor evenimente, Comitetul constată că după 23 August 1944 noua situație românească creată prin schimbarea care s-a operat în regimul său politic și confirmată prin eforturile pe care nu încetează să le facă în războiul împotriva Germaniei este de natură să-i confere, fără discuție, recunoașterea «juris et de jure» ca «Națiune aliată»¹⁷. Același Comitet, într-un apel către românii din Franța, datat 6 martie 1945, cerea acestora să lupte pentru ca: „...România să fie recunoscută ca națiune aliată... România să-și recâștige locul său de putere liberă și independentă în Centrul european...”, iar în încheiere se afirma: „Vocea noastră trebuie să se facă auzită și de cei care, mulțumită relațiilor lor foarte numeroase în mediile franțuzești, sînt în măsură să sprijine ardoarea și dorința de a servi prestigiul României Noi”¹⁸.

În principal, acestea erau marile doleanțe imediate ale poporului român în acel moment istoric deosebit de complex din punct de vedere al situației în care se afla România, vlăguită de suferințele imense prin care trecuse. La cîrma țării era necesar un guvern care să se bucure pe plan intern de adevărata masă largă populară, iar în afară de încrederea Națiunilor Unite, pentru ca țara să-și poată recăpăta locul său de drept în rîndul națiunilor libere ale Europei.

Lupta a fost dirză, dar încununată de succes. În dimineața zilei de 6 martie 1945, regele Mihai acceptă lista guvernului prezentată de dr. Petru Groza, iar în după amiaza aceleiași zile membrii noului guvern depuneau jurămîntul.

În lupta revoluționară a maselor populare de cucerire a puterii politice și de a deveni stăpîină pe destinele sale fusese cucerită o importantă baricadă.

Referitor la semnificația instaurării guvernului revoluționar-democratic, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că: „...instaurarea, prin lupta maselor populare conduse de partid, a primului guvern cu adevărat democratic din istoria modernă a României — guvernul prezidat de dr. Petru Groza —, care reprezenta forțele politice și sociale cele mai înaintate ale societății noastre din aceea vreme și în cadrul căruia clasa muncitoare și țărănimia aveau rolul precumpănitor..., a însemnat un moment de cotitură în desfășurarea procesului revoluționar din patria noastră, deschizînd calea înlăturării pentru totdeauna de la conducerea țării a claselor exploatare și instaurării depline a puterii poporului, a unor profunde transformări cu caracter democratic, a împlinirii victorioase a revoluției socialiste și trecerea la construirea socialismului în România”¹⁹.

În fața noului guvern stăteau numeroase sarcini și obstacole, dar avînd asentimentul mării majorități a poporului și credința fermă în victoria de drept a noilor forțe sociale și politice stăpîine ale puterii, s-a trecut imediat la asanarea terenului pentru înlăturarea reformei agrare, eliminarea din întregul aparat de stat a elementelor fasciste și reacționare, luarea unor măsuri hotărîte de democratizare și îmbunătățire a situației economice și nivelului de trai al maselor muncitoare.

Pe planul relațiilor externe, în primul rînd se situau bunele raporturi cu Uniunea Sovietică și celelalte state membre ale coaliției antifasciste, cu țările vecine, al pregătirilor pentru încheierea tratatului de pace și recunoașterea dreptului României de a fi primită în comunitatea internațională ca țară liberă, demnă și suverană.

¹⁶ Arh. St. Buc., Arh. centr. ist., fond Casa Regală, dosar nr. 10, 1945, fila 1, „Comité Démocratique pour l'Indépendance de la Roumanie”, apel lansat către românii din Franța.

¹⁷ Ibidem, f. 2.

¹⁸ Ibidem, f. 3.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la solemnitatea dezvelirii monumentului dr. Petru Groza — 6 martie 1971*, în: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, voi. 5, Edit. Politică, București, 1971, p. 689—690.

**ACTIONS RÉVOLUTIONNAIRES DES MASSES
POPULAIRES DE ROUMANIE DANS LE PÉRIODE AOÛT
1944 — MARS 1945**

R é s u m é

D'après certains documents d'archives l'auteur souligne le processus qui a mené à la radicalisation des masses populaires dans la lutte pour la conquête du pouvoir politique par les forces démocratiques anti-fascistes. On présente quelques télégrammes des certains collectifs d'ouvriers où on demande résolument du souverain qu'il admette la formation d'un gouvernement désigné par le Front National Démocrate et aussi certains documents de l'époque qui reflètent l'état d'esprit caractéristique pour la vie politique de la Roumanie de cette période. En même temps on présente aussi la position de certains cercles roumains qui se trouvaient hors frontières à l'égard de la reconnaissance du droit de „nation alliée“ de la Roumanie, compte tenant de sa participation et sacrifices dans la guerre contre l'Allemagne hitlérienne.

A la fin de la communication on fait un compte rendu des principales tâches que le gouvernement révolutionnaire-démocrate, instauré le 6 mars 1945 sous la présidence du distingué intellectuel dr. Petru Groza, devait résoudre.